

Ekonomi och forskningsfinansiering

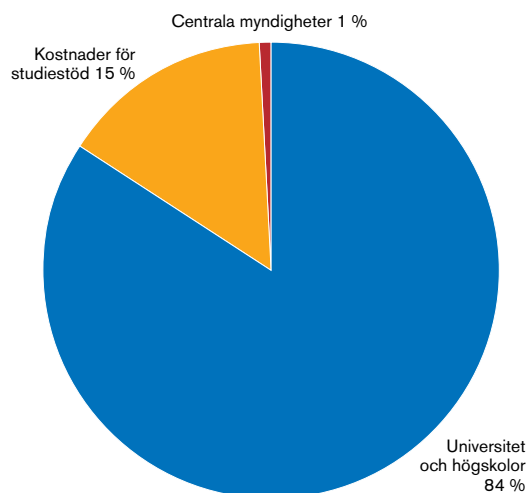
Under lång tid rådde nästan ständig tillväxt för universitet och högskolor, då såväl forskningen som den högre utbildningen byggdes ut. På senare år har dock forskningen fortsatt att expandera medan högskoleutbildningen har byggts ut endast tillfälligt i olika omgångar. Universitet och högskolor genomgår sedan flera år en period av stora svängningar i utbildningsvolymerna.

Staten har i flera år gjort kraftiga satsningar på forskning. Satsningarna har fått avtryck i påtagligt ökade forskningsresurser vid universitet och högskolor. På utbildningssidan däremot, har genomförda reformer huvudsakligen finansierats genom olika former av omfördelningar. Denna utveckling fortsatte 2013, då intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå ökade mer än intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Skillnaden i utveckling för verksamhetsområdena var inte lika tydlig som de närmast föregående två åren, men tillräcklig för att ytterligare vidga skillnaden i omfattning mellan utbildning och forskning. Lärosätenas totala intäkter var 62,8 miljarder kronor 2013, vilket i löpande priser är 1,7 miljarder mer än föregående år. Av de totala intäkterna gick 57 procent till forskning och utbildning på forskarnivå. År 2003 var motsvarande andel 53 procent. Högskolan har alltså blivit allt mer forskningstung.

Lärosätenas kostnader för den totala verksamheten 2013 var 62,5 miljarder kronor, vilket motsvarar 1,7 procent av Sveriges bruttonationalprodukt (BNP). Det är samma andel som 2012. Till kostnaderna för verksamheten ska också läggas kostnaden för studiestöd (11,1 miljarder kronor) samt centrala myndigheter på högskoleområdet (0,5 miljarder kronor). Sammantaget var därmed kostnaden för högskolesektorn 74,1 miljarder kronor. I fasta priser är det samma nivå som 2012, vilket förklaras av att kostnaderna för stu-

	Index	Årlig förändring, %
1997	65,33	
1998	65,83	0,8
1999	68,49	4,0
2000	71,96	5,1
2001	74,60	3,7
2002	77,25	3,5
2003	79,60	3,0
2004	80,10	0,6
2005	82,54	3,0
2006	85,99	4,2
2007	88,06	2,4
2008	91,03	3,4
2009	92,02	1,1
2010	92,27	0,3
2011	95,97	4,0
2012	98,38	2,5
2013	100,00	1,6

Tabell 26. Implicitprisindex för statlig konsumtion 1997-2013, samt årlig förändring. För att illustrera den ekonomiska utvecklingen med hänsyn tagen till inflationen har uppgifterna från 1997-2012 räknats om till 2013 års priser, dvs. vad de skulle vara värda i 2013 års penningvärde. En sådan beräkning tar bort effekterna av inflationen och mäter i stället ändringarna av volymen eller kvantiteten. För de ekonomiska uppgifterna som gäller högskolan används vid fast prisberäkning Statistiska centralbyråns implicitindex för statlig konsumtion.

Figur 65. Fördelning av kostnaden för högskolesektorn 2013. Den totala kostnaden för sektorn var 74,1 miljarder kronor 2013. Av detta avsåg 62,5 miljarder verksamheten vid universitet och högskolor, 11,1 miljarder kostnader för studiestöd samt 0,5 miljarder centrala myndigheter.

diestöd har sjunkit eftersom räntekostnaderna på lånen numera hanteras på ett nytt sätt. Kostnaden för högskolesektorn 2013 motsvarar 2 procent av BNP.

Olika slag av intäkter

Intäkterna består av avräknade anslag, förbrukade medel från externa finansiärer samt finansiella intäkter. Det kan finnas avvikelser mellan de belopp som finansiärerna betalar till lärosätena och lärosätenas intäkter från finansiärerna. Det beror på att inbetalda medel bokförs som intäkter i samband med att de förbrukas, dvs. när kostnader uppstår. Inbetalda forskningsbidrag som inte har förbrukats återfinns under posten "oförbrukade bidrag" i lärosätenas balansräkningar (se avsnittet Forskningsfinansiering).

Lärosätenas intäkter från externa finansiärer delas in i olika intäktskategorier beroende på vilken typ av verksamhet medlen finansierar.

Bidragsintäkter, exempelvis forskningsbidrag, är intäkter för forskning utan krav på motprestation, det vill säga att bidragsgivaren inte kan förbehålla sig rätten till resultaten av forskningen.

Uppdragsverksamhet finansieras med avgifter från beställaren och kan vara antingen utbildning eller forskning. Uppdragsforskning definieras som forskning som utförs på uppdrag av en extern finansiär där uppdragsgivarens inflytande på verksamhetens planering och genomförande samt dispositionsrätten till forskningsresultaten regleras i avtal. Uppdragsforskning kan också gälla exempelvis utredningar eller produktutveckling.

Dessutom finns kategorin övriga avgiftsintäkter, som huvudsakligen består av intäkter enligt 4 § avgiftsförordningen. Det är intäkter för uthyrning av lokaler, konferensavgifter eller intäkter av försäljning av tjänster eller liknande, samt övriga intäkter i verksamheten som försäljning av material och fakturerade kostnader, dvs. huvudsakligen olika kostnadsättningar. Eventuella intäkter av sponsring återfinns också här. Sedan 2011 ingår också lärosätenas intäkter av studieavgifter i denna kategori.

Finansiella intäkter består huvudsakligen av ränteutgifter.

LÄROSÄTENAS EKONOMI

Finansiering av högskolan

Universitet och högskolor har tre huvudkällor för finansiering av sin verksamhet: statliga anslag (direkt från regering och riksdag), bidrag (exempelvis från statliga forskningsråd och privata stiftelser) samt avgifter och andra ersättningar (exempelvis studieavgifter och uppdragsverksamhet). Dessa ska redovisas antingen som utbildning på grundnivå och avancerad nivå (utbildning) eller forskning och utbildning på forskarnivå (forskning). Enda undantaget är fortlöpande miljöanalys som Sveriges lantbruksuniversitet har som ett ytterligare verksamhetsområde.

Fortsatt trend mot mer forskning

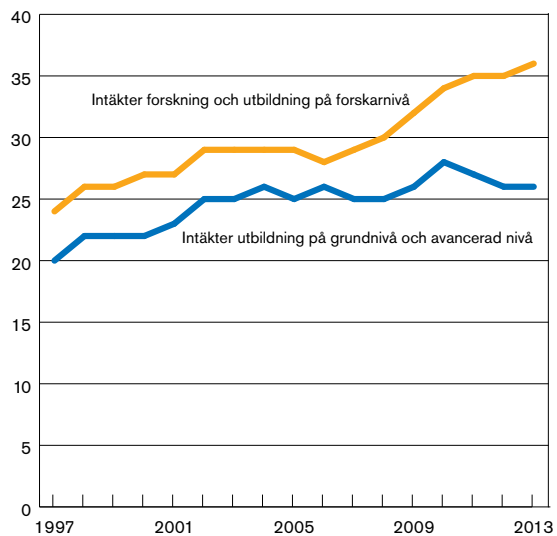
Sedan 1997 har lärosätenas intäkter ökat för såväl utbildning som forskning. Under perioden 1997 till 2002 ökade resurserna relativt sett lika mycket för forskning och utbildning (figur 66). Sedan följde några år då intäkterna för både utbildning och forskning låg kvar på ungefär samma nivå. År 2008 kom lärosätena åter in i en ekonomiskt expansiv period. Men till skillnad från perioden kring det senaste sekelskiftet, har under perioden 2008–2013 intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå ökat kraftigt medan intäkterna för utbildning ökat betydligt mindre. Av de totala intäkterna har andelen intäkter som går till forskning och utbildning på forskarnivå ökat från 53 procent 2003 till 57 procent 2013.

År 2013 uppgick universitetens och högskolornas samlade intäkter till 62,8 miljarder kronor. Jämfört med föregående år är det en ökning med 1,7 miljarder kronor. Omräknat till fasta priser är ökningen 664 miljoner kronor, motsvarande en procent. Det är cirka hälften av lärosätena som fått ökade resurser för sin verksamhet 2013 och för de flesta ligger det senaste årets ökning på 1–2 procent i fasta priser.

Till skillnad från de två föregående åren, då intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå minskade, gäller ökningen 2013 både utbildning och forskning. Men intäktsökningen på grundnivå och avancerad nivå är marginell (+164 miljoner kronor i fasta priser) och beror framför allt på ökade avgiftsintäkter. Den stora delen av intäktsökningen (75 procent) gäller forskning och utbildning på forskarnivå, vilket med andra ord innebär att trenden mot den alltmer forskningstunga högskolan fortsatte även 2013.

Men bilden stämmer inte för alla lärosäten. År 2013 hade 11 av de 48 lärosätena större intäkter för forskning än för utbildning. Det är alltså endast dessa lärosäten som har större tyngd på forskning än på utbildning men de är så stora att de dominerar totalbilden. Vid de flesta högskolorna är intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå högre än forskningsintäkterna. Spridningen mellan lärosätena är stor när det gäller forskningsintäkternas andel av de totala intäkterna – från 5–10 procent vid de konstnärligt inriktade högskolorna till drygt 80 procent vid Karolinska institutet.

Miljarder kronor

Figur 66. Lärosätenas intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå 1997–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. De senaste åren har intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå ökat medan intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå minskat något.

Ökning av externa medel 2013

Staten är den största finansiären av högskolan. År 2013 uppgick de direkta statsanslagen till 39 miljarder kronor vilket i fasta priser är oförändrat jämfört med 2012. Dessa utgjorde 62 procent av den totala finansieringen. Om man lägger till övriga statliga medel (bidrag och avgifter från statliga myndigheter) utgör statliga medel 80 procent av finansieringen (tabell 28). De statliga medlens andel ökade något 2009–2010 i samband med den kraftiga satsningen på forskning men de senaste åren har intäkterna från andra finansiärer ökat mer och andelen ligger nu åter på samma nivå som före 2009.

Nästan hela intäktsökningen 2013 utgörs av externa medel från statliga myndigheter och svenska organisationer utan vinstsyfte. Sammantalet betyder detta att andelen externt finansierad verksamhet har ökat under de två senaste åren.

Utbildning och forskning finansieras på olika sätt

Som nämntes inledningsvis ska alla intäkter och kostnader redovisas som antingen utbildning eller forskning. Finansieringen av forskningen skiljer sig väsentligt från finansieringen av utbildningen eftersom staten vid sidan av de anslag som går direkt till lärosätena kanaliseras en betydande del av forskningsmedlen via forskningsfinansierande myndigheter (figur 67). Därutöver finns även många stiftelser och andra finansiärer som ger bidrag till forskning.

Totalt erhöll lärosätena 36 miljarder kronor i intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå 2013. Drygt hälften, 55 procent, av dessa utgörs av externa medel (exklusive finansiella intäkter). Andelen externa medel på utbildning på grundnivå och avancerad nivå däremot är endast 14 procent.

Intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå är betydligt mer koncentrerade till ett fåtal lärosäten än in-

Finansieringskälla	2011	2012	2013	Förändring 2012–2013		Andel (procent) av total finansiering 2013
				Mnkr	Procent	
Statliga	49 719	49 827	50 536	709	1	80
Direkta statsanslag	39 598	39 140	39 180	40	0	62
Övriga myndigheter inkl. universitet och högskolor	10 121	10 686	11 355	669	6	18
Övriga offentliga	2 946	2 962	2 892	- 70	- 2	5
Kommuner och landsting	1 930	1 931	1 811	- 120	- 6	3
Offentliga forskningsstiftelser	1 016	1 032	1 081	49	5	2
Privata i Sverige	5 374	5 450	5 543	92	2	9
Företag	1 758	1 692	1 636	- 56	- 3	3
Organisationer utan vinstsyfte	3 616	3 758	3 906	148	4	6
EU	1 701	1 734	1 732	- 3	0	3
Övriga utlandet	965	959	936	- 22	- 2	1
Övriga inklusive finansiella intäkter	1 176	1 253	1 211	- 42	- 3	2
Totalt	61 881	62 185	62 849	664	1	100

Tabell 27. Verksamhetsintäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt för forskning och utbildning på forskarnivå 2011–2013, uppdelad på finansieringskälla, miljoner kronor i 2013 års priser.

täkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Nästan hälften, 48 procent, av alla forskningsintäkter 2013 gick till fyra lärosäten. När det gäller intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå fick de fyra största

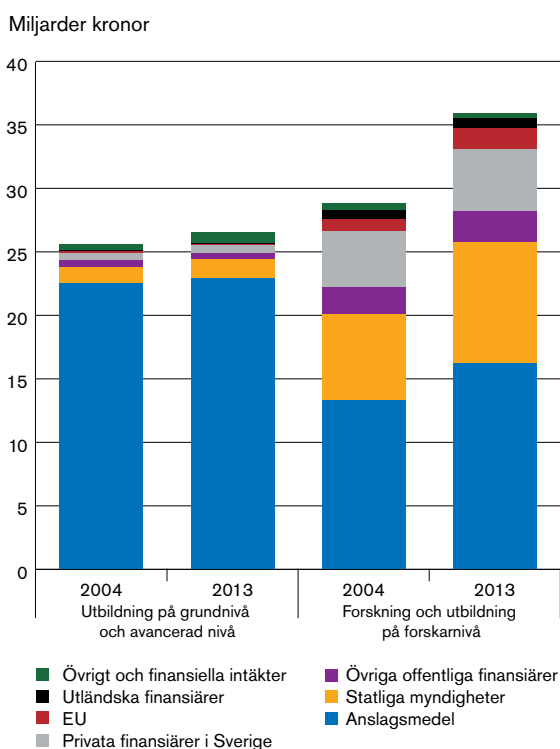
lärosätena tillsammans 31 procent av de totala intäkterna för utbildning 2013.

Allt mindre uppdragsverksamhet

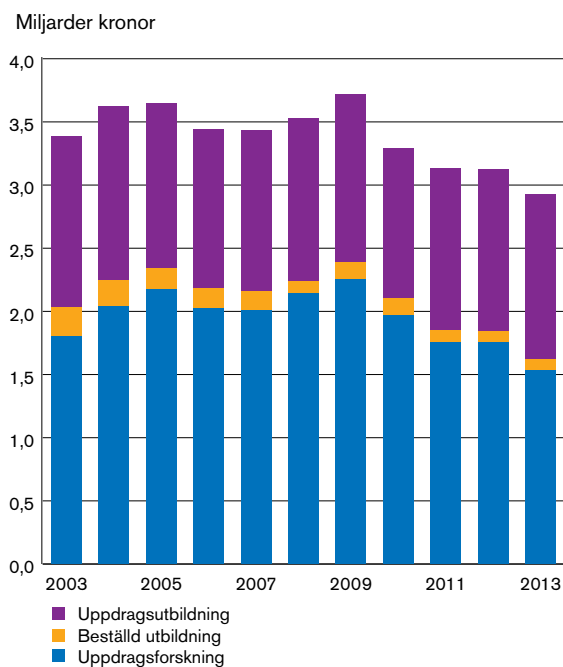
Vid sidan av den anslags- och bidragsfinansierade verksamheten får universitet och högskolor bedriva uppdragsverksamhet inom både forskning och utbildning. Uppdragsverksamheten kännetecknas av att det finns ett uppdrag från en extern beställare som vill köpa forskning eller utbildning från lärosätet och där resultatet tillfaller uppdragsgivaren med äganderätt.

Inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå består uppdragsverksamheten av antingen uppdragsutbildning eller beställd utbildning. Beställd utbildning innebär att ett lärosäte genomför utbildning enligt avtal för ett annat svenskt lärosäte eller ett lärosäte inom det europeiska samarbetsområdet (EES). Lärosätena får också anordna utbildning inom ramen för yrkeshögskolan eller kvalificerad yrkesutbildning. Uppdragsutbildning är reglerad i en särskild förordning och består till stor del av personalutbildningar och olika former av vidareutbildningar. Vissa statligt finansierade yrkesutbildningar bedrivs som uppdragsutbildning, exempelvis högre officersutbildning vid Försvarshögskolan och polisutbildningar vid Umeå universitet och Linnéuniversitetet. Därtill kommer särskilda satsningar som exempelvis lärarlyftet.

Sammantaget uppgick lärosätenas intäkter från uppdragsverksamheten till tre miljarder kronor 2013, vilket motsvarar 5 procent av lärosätenas totala intäkter. Den största delen av uppdragsintäkterna kommer från statliga myndigheter, men även kommuner och landsting samt företag i Sverige beställer förhållandevis mycket utbildning och forskning från lärosätena. Intäkterna från uppdragsverksamhet var ungefär lika fördelade mellan utbildning och forskning. I ett längre perspektiv har intäkterna från

Figur 67. Finansiering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå 2004 och 2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Utbildning på grundnivå och avancerad nivå finansieras till 86 procent av direkta statsanslag medan forskning och utbildning på forskarnivå finansieras till mindre än hälften av direkta statsanslag. Jämförelsen mellan 2004 och 2013 visar att intäktsökningen till stor del utgörs av ökade statliga medel till forskning.

Figur 68. Intäkter från uppdragsverksamhet 2003–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Minskade intäkter från uppdragsverksamhet de senaste åren beror framför allt på minskade intäkter från uppdragsforskning.

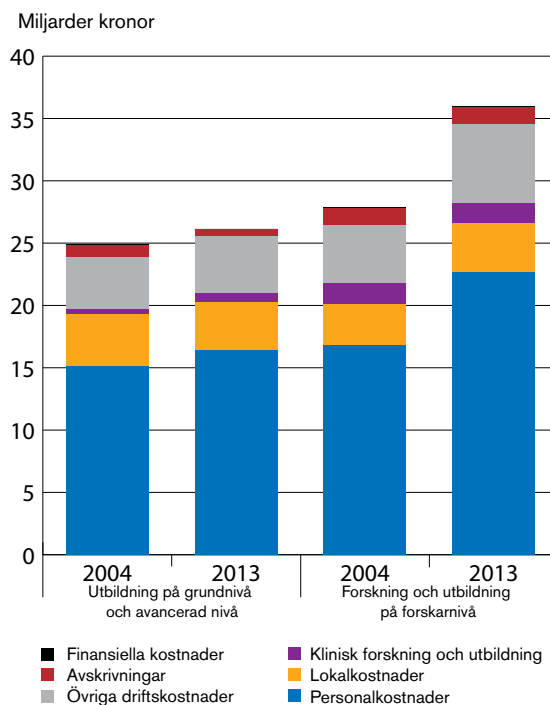
uppdragsforskning varit större än intäkterna från uppdragsutbildning på grundnivå och avancerad nivå men intäkterna från uppdragsforskning har minskat fyra år i rad och ligger nu på samma nivå som intäkter från uppdragsverksamhet inom utbildning.

År 2013 minskade intäkterna från uppdragsverksamhet med 185 miljoner kronor i fasta priser, motsvarande sex procent. Hela minskningen avser uppdragsforskning, och hänför sig i huvudsak till minskade uppdrag från kommuner och landsting samt företag i Sverige. Beställd utbildning har också minskat i omfattning under de senaste åren men utgör bara 3 procent av den totala uppdragsverksamheten vid lärosätena.

Kostnaderna ökade mer än intäkterna 2013

Lärosätenas totala kostnader uppgick till 62,5 miljarder kronor 2013. Kostnadernas fördelning mellan utbildning och forskning följer samma mönster som intäkterna: 42 procent avser utbildning och 58 procent forskning.

Jämfört med föregående år har kostnaderna ökat med 1,8 miljarder kronor, dvs. något mer än intäkterna under samma period. Omräknat till fasta priser är det en ökning med 775 miljoner kronor, motsvarande 1,3 procent. Hela kostnadsökningen hänför sig till forskning och utbildning på forskarnivå. Kostnaderna för forskning ökade med 1,1 miljarder kronor, varav drygt 70 procent förklaras av ökade personalkostnader som också är den största kostnadsposten vid lärosätena. Utvecklingen av personalkostnaderna hänger ihop med utvecklingen av de totala intäkterna – om de totala intäkterna ökar finns det också mer utrymme att anställa personal.

Figur 69. Lärosätenas kostnader per verksamhetsområde 2004 och 2013 fördelade på olika poster, miljarder kronor i 2013 års priser.

Inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå minskade kostnaderna något – med 300 miljoner kronor. Lokalkostnaderna minskade med 430 miljoner kronor, motsvarande 10 procent 2013. Dessa kostnader minskade något vid nästan alla lärosäten men den absolut största delen av minskningen, 80 procent, gäller Stockholms universitet. Med tanke på att lokalkostnaderna utgör en förhållandevis stor kostnadspost inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå är denna besparing ganska betydelsefull. Även sett i ett längre perspektiv har lärosätenas lokalkostnader minskat inom utbildning men ökat inom forskning.

Kostnader för klinisk utbildning och forskning ligger på ungefär samma nivå som 2012 men i ett längre perspektiv har det skett en ökning inom utbildning men minskning inom forskning. Det är en del av de statliga anslagen som går till sex lärosäten som de betalar till landstingen för deras medverkan i läkar- och tandläkarutbildning samt kliniskt forskningssamarbete, enligt avtal mellan staten och landstingen.

Ett litet överskott 2013

Det sammanlagda resultatet (årets kapitalförändring) för universiteten och högskolorna uppgick 2013 till ett överskott om 360 miljoner kronor, vilket motsvarar 0,6 procent av lärosätenas omsättning (de totala kostnaderna). Överskottet är något mindre än 2012, och till skillnad från föregående år avser 2013 års överskott utbildning på grundnivå och avancerad nivå, för forskning och utbildning på forskarnivå redovisar lärosätena ett mindre underskott (tabell 29).

Den trend som funnits 2009–2011, med större överskott vid flera lärosäten, har brutits. De stora positiva resultaten

	Utbildning på grund och avancerad nivå	Forskning och utbildning på forskarnivå	Fortlöpande miljöanalys (SLU)	Totalt
Verksamhetsintäkter	26 476	35 978	395	62 849
Verksamhetskostnader	26 064	36 046	393	62 502
Verksamhetsutfall	412	- 67	2	347
Årets kapitalförändring	422	- 65	2	359

Tabell 28. Intäkter, kostnader och utfall samt årets kapitalförändring per verksamhetsområde 2013, miljoner kronor.

under dessa år förklaras främst genom ökade anslagsintäkter för forskning och utbildning på forskarnivå som inte hann omsättas i verksamhet i samma takt som de ökade, men nu har alltså forskningsverksamheten kommit i kapp intäkterna.

En dryg tredjedel av lärosätena redovisar underskott för 2013 men i de flesta fall är underskottet planerat och dessutom relativt litet i förhållande till omsättningen: cirka 1–2 procent av lärosätets totala kostnader. Alla lärosäten med negativt resultat 2013 har en balanserad kapitalförändring från tidigare år som täcker årets underskott (för mindre enskilda utbildningsanordnare saknas uppgifter).

De lärosäten som har redovisat ett något större underskott 2013 i jämförelse med 2012 – Umeå universitet och Lunds universitet – skriver i sina årsredovisningar att underskottet varit planerat och resultat av strategin att minska myndighetskapital genom att använda det till strategiska satsningar. Stockholms universitet redovisar å andra sidan det i särklass största överskottet 2013. Enligt årsredovisningen förklaras överskottet till stor del av påtagligt minskade lokalkostnader.

Vid utgången av 2013 uppgick lärosätenas samlade balanserade kapitalförändring till 11,2 miljarder kronor. I

Myndighetskapital och balanserad kapitalförändring

I myndighetskapitalet för statliga lärosäten ingår dels årets ekonomiska resultat (årets kapitalförändring), dels den balanserade kapitalförändringen. Därutöver kan också ingå resultatandelar i hel- och delägda bolag, och många lärosäten har även statskapital och donationskapital som ingår i myndighetskapitalet. Den balanserade kapitalförändringen utgör den största delen av lärosätenas myndighetskapital och den har huvudsakligen byggts upp av gångna års resultat, dvs. ackumulerade överskott respektive underskott från tidigare år. Det ekonomiska resultatet dvs. överskott eller underskott i resultaträkningen blir en del i balanserad kapitalförändring året efter. Exempelvis överförs 2013 års kapitalförändring till den balanserade kapitalförändringen 2014 och påverkar alltså inte 2013 års balanserade kapitalförändring. För enskilda utbildningsanordnare består den balanserade kapitalförändringen av fritt eget kapital exklusive årets ekonomiska resultat.

Om anslagsintäkterna inte förbrukas under året påverkar det årets resultat och senare den balanserade kapitalförändringen. Däremot redovisas de erhållna bidragen som inte förbrukats under året som egen post i balansräkningen, oförbrukade bidrag, och påverkar inte den balanserade kapitalförändringen. Oförbrukade bidrag är bundna till specifika forskningsprojekt.

jämförelse med 2012 var det en ökning med 176 miljoner kronor. Det är en förhållandevis liten ökning jämfört med tidigare år, och beror på att det ekonomiska resultatet för 2012, som påverkar 2013 års balanserade kapitalförändring, var mindre än resultaten från tidigare år.

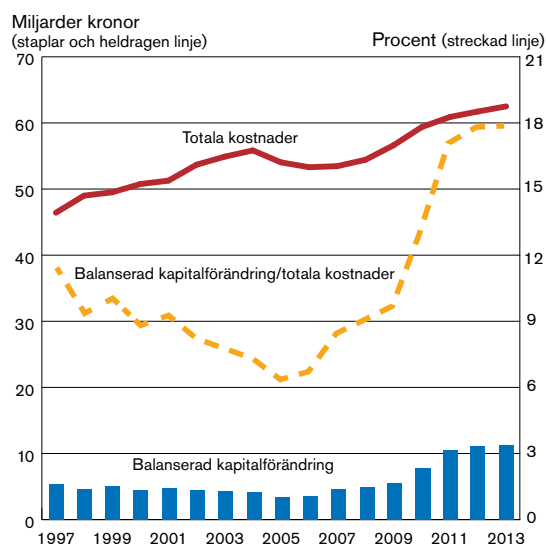
Lärosätenas kapital ökar

Det är intressant att titta på utvecklingen av den balanserade kapitalförändringen eftersom det är den del av myndighetskapitalet som lärosätet kan disponera. Det är viktigt för lärosätena att ha en viss buffert som de kan använda

				Förändring 2012-2013		Andel 2013
	2011	2012	2013	Mnkr	%	
Verksamhetsintäkter	61 881	62 185	62 849	664	1 %	100 %
Finansiella intäkter	563	496	352	- 144	- 29 %	1 %
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	5 981	6 274	6 383	109	2 %	10 %
Intäkter av bidrag	15 925	16 466	17 205	739	4 %	27 %
Intäkter av statsanslag	39 412	38 950	38 909	- 40	0 %	62 %
Verksamhetskostnader	60 916	61 727	62 502	775	1 %	100 %
Avskrivningar	1 984	2 072	2 074	2	0 %	3 %
Kostnader för klinisk utbildning och forskning	2 273	2 255	2 250	- 5	0 %	4 %
Finansiella kostnader	194	159	125	- 34	- 21 %	0 %
Lokalkostnader	7 930	8 024	7 807	- 218	- 3 %	12 %
Personalkostnader	37 629	38 335	39 299	964	3 %	63 %
Övriga driftskostnader	10 906	10 882	10 948	65	1 %	18 %
Verksamhetsutfall	965	458	347			
Årets kapitalförändring	964	420	359			

Tabell 29. Förändringen i lärosätenas resultaträkningar 2011-2013, miljoner kronor 2013 års priser.

Figur 70. Lärosätenas totala kostnader respektive samlade balanserade kapitalförändring, miljarder kronor i 2013 års priser samt kvoten som visar den balanserade kapitalförändringens andel av kostnaderna 1997–2013. För att kunna bedöma den balanserade kapitalförändringens egentliga storlek ska den relateras till omsättningen (den streckade linjen). Figuren visar att de senaste åren har den balanserade kapitalförändringen ökat relativt sett mer än kostnaderna vilket lett till en högre kvot. Ju högre kvoten är desto större kapitaltillgång har lärosätena.

eftersom kostnader och intäkter inte alltid sammanfaller, och som möjliggör investeringar och strategiska satsningar. Den balanserade kapitalförändringen är dock bunden till respektive verksamhetsområde.

På många lärosäten har tidigare års överskott genererat en balanserad kapitalförändring som ger ekonomisk stabilitet, bättre planeringsförutsättningar och möjlighet till strategiska satsningar. Lärosätenas samlade balanserade kapitalförändring ökade mycket under 2008–2010 då intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå ökade betydligt snabbare än kostnaderna inom denna verksamhet. I ett längre perspektiv har den samlade balanserade kapitalförändringen varit betydligt mindre – mellan fyra och fem miljarder kronor i fasta priser. Ett sätt att mäta kapitaltillgången är att relatera den balanserade kapitalförändringen till lärosätenas omsättning (totala kostnader). Figur 70 visar såväl utvecklingen av den balanserade kapitalförändringen som kvoten mellan den balanserade kapitalförändringen och totala kostnaderna. Ju högre kvoten är desto bättre kapitaltillgång har lärosätena. Figuren visar att de senaste åren har den balanserade kapitalförändringen ökat relativt sett mer än kostnaderna vilket lett till en högre kvot. År 2013 motsvarade den balanserade kapitalförändringen cirka 18 procent av de totala kostnaderna.

Det finns stora variationer mellan lärosäten när det gäller storleken på den balanserade kapitalförändringen och dess andel i förhållande till omsättningen. Vid elva lärosäten överstiger kvoten 20 procent och vid en handfull understiger kvoten 10 procent. Övriga lärosäten har en balanserad kapitalförändring som motsvarar mellan 10 och 20 procent av respektive lärosätes omsättning. Men det är svårt att säga vilken nivå kvoten egentligen borde ligga på.

UTBILDNING PÅ GRUNDNIVÅ OCH AVANCERAD NIVÅ

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå finansieras av statsanslag som riksdagen anvisar direkt till lärosätena. Men studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz måste sedan höstterminen 2011 betala avgifter för sina studier i Sverige (se faktaruta i kapitlet *Internationell mobilitet*).

Statens uppdrag till universitet och högskolor

Det finns ingen nationellt planerad utbildningsvolym (mätt i helårsstudenter) i högskolan, utan tillgängliga medel och hur utbildningen fördelas på olika utbildningsområden sätter ramar för antalet helårsstudenter. Vilka utbildningar lärosätena ska ge beslutar de om själva i stor utsträckning. Statens uppdrag till universitet och högskolor vad gäller utbildning på grundnivå och avancerad nivå är enligt högskolelagen att bedriva utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Vad gäller utbildningsvolymens storlek är uppdraget till de flesta lärosäten inte i form av platser eller helårsstudenter, utan i form av ett anslag upp till ett visst belopp, det så kallade takbeloppet. När lärosätena vid årets slut gör den slutliga avräkningen av anslaget utgår man från antalet studenter (omräknade till helårsstudenter) och avklarade poäng (helårsprestationer) inom olika utbildningsområden. Statens ersättning per helårsstudent och helårsprestation varierar för de olika utbildningsområdena – lägst är ersättningen för utbildning inom humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi och högst för utbildning inom de konstnärliga områdena. Den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent varierar därför beroende på utbildningsvolymens sammansättning. Därför är det väldigt svårt att säga hur många ”platser” det finns i högskolan.

Frågan kompliceras ytterligare av att den faktiska utbildningsvolymen omräknad i pengar inte exakt överensstämmer med lärosätenas takbelopp. Beroende på studenternas efterfrågan finns det ibland ledig utbildningskapacitet i högskolan medan lärosätena under andra perioder utbildar fler studenter än vad som täcks av det årliga takbeloppet. För att inte lärosätenas ekonomi ska påverkas alltför mycket av svängningar i studenternas efterfrågan på utbildning – främst orsakad av konjunktursvängningar – har de möjlighet att balansera maximalt 10 procent av takbeloppet över åren.

Resurstilldelningssystemet med takbelopp gäller för statliga universitet och högskolor, utom Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan, samt för Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. De flesta övriga enskilda utbildningsanordnare, exempelvis de enskilda vårdhögskolorna, får statsbidrag för utbildningen. Sedan 2013 fördelas också ett mindre anslagsbelopp till lärosäten vars utbildningar fått det högsta omdömet i UKÄ:s kvalitetsutvärderingar (se faktaruta).

Många förändringar av lärosätenas takbelopp de senaste åren

Sedan flera år genomgår lärosätena en period med stora svängningar i utbildningsvolymen – både uppåt och ned-

Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå

De flesta lärosätena får anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå för helårsstudenter och helårsprestationer. Det så kallade takbeloppet anger hur mycket som varje lärosäte maximalt kan få.

All utbildning är indelad i kurser, vilka klassificeras till ett eller flera utbildningsområden. Regeringen beslutar inom vilka utbildningsområden respektive lärosäte får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer. För de lärosäten som får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer inom de konstnärliga utbildningsområdena är antalet studenter som får avräknas begränsat. I övrigt är det lärosätet självt som avgör till vilket eller vilka utbildningsområden kursen ska klassificeras. Det är denna klassificering som är grunden för lärosätenas resurstilldelning. Se också *Högskoleverkets uppföljning av kursklassificering vid universitet och högskolor*, rapport 2012:25 R, Högskoleverket. För 2014 gäller nedanstående ersättningsbelopp per helårsstudent och helårsprestation för olika utbildningsområden.

De flesta utbildningsområden är små. Över 40 procent av hela utbildningsvolymen (antalet helårsstudenter) fanns 2013 inom humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi, och drygt 30 procent inom teknik och naturvetenskap. Tillsammans svarar dessa utbildningsområden för tre fjärdedelar av utbildningsvolymen räknad i helårsstudenter. De konstnärliga utbildningarna, som är de områden som har de högsta ersättningsbeloppen, utgör bara några procent av utbildningsvolymen.

Resurstilldelningssystemet med takbelopp omfattar de statliga lärosätena, utom Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan, samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. Vid dessa lärosäten återfinns 97 procent av den totala utbildningsvolymen. Lärosätena kan också ha andra uppdrag som finansieras med direkta statsanslag, exempelvis trafikflygarutbildning vid Lunds universitet eller fortbildning för journalister vid Linnéuniversitetet. För andra uppdrag, som ett antal kompletterande utbildningar för personer med utländska examina samt vidareutbildning av obehöriga lärare, erhåller lärosätena anslag som fördelas som bidrag via Kammarkollegiet. Enskilda utbildningsanordnare får med några undantag statsbidrag för högskoleutbildning (redovisas här som anslag).

Utbildningsområde	Ersättning per helårsstudent 2014, kronor	Ersättning per helårsprestation 2014, kronor	Fördelning av helårsstudenter 2013, procent
Humanistiskt, samhällsvetenskapligt, teologiskt, juridiskt	28 911	19 622	41,7
Naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt	51 346	43 301	32,7
Vård	54 588	47 279	7,9
Undervisning*	32 579	38 369	5,3
Medicinskt	61 000	74 189	6,2
Verksamhetsförlagd utbildning	42 760	50 359	1,2
Övrigt**	41 236	33 497	2,1
Design	145 501	88 649	0,7
Musik	125 527	79 368	0,7
Odontologiskt	45 142	52 585	0,5
Idrott	106 012	49 058	0,6
Konst	206 563	88 681	0,3
Media	295 196	236 464	0,1
Teater	289 266	144 080	0,1
Dans	203 441	112 413	0,0
Opera	299 144	178 951	0,0

*) Utbildning inom det allmänna utbildningsområdet och den utbildningsvetenskapliga kärnan. Utbildningsområdet verksamhetsförlagd utbildning (nytt fr.o.m. 2013) avser utbildning inom lärar- och förskolläraryrket.
 **) Avser journalist- och bibliotekarieutbildningar samt kurser inom praktisk-estetiska ämnen inom lärarutbildning med inriktning mot tidigare år, förskolläraryrket och grundläraryrket.

Tabell 30. Ersättningsbelopp 2014, kronor, samt procentuell fördelning av antalet helårsstudenter på olika utbildningsområden. En helårsstudent är en student som är registrerad för heltidsstudier under ett kalenderår (60 högskolepoäng), eller registreringar av flera studenter för utbildning av mindre omfattning som tillsammans adderar till 60 högskolepoäng. En helårsprestation är 60 avklarade högskolepoäng. För att beräkna antalet helårsprestationer räknas alla högskolepoäng under ett kalenderår samman och divideras med 60.

åt- som påverkat deras anslagsintäkter och därmed deras planeringsförutsättningar. Variationerna beror dels på förändringar av lärosätenas takbelopp, dels på studenternas efterfrågan på utbildning.

Några år under högkonjunkturen i mitten av 00-talet minskade studenternas efterfrågan på utbildning och takbeloppen användes inte fullt ut, vilket ledde till att anslagen minskade. Sedan vände konjunkturen nedåt och därmed ökade efterfrågan på utbildning igen och 2009 steg antalet helårsstudenter kraftigt. Sedan dess har antalet sökande varit rekordhög och ökat ytterligare de senaste åren. Regeringen har därför tillfälligt utökat lärosätenas anslag i olika omgångar sedan 2010, men de senaste åren har anslagen täckt finansiering av allt färre helårsstudenter. Det betyder att universiteten och högskolorna har minskat studentvolymen för att anpassa den till anslagen. Samtidigt

byggs den studieavgiftsfinansierade verksamheten ut – men det handlar än så länge om små volymer.

Med anledning av det höga söktrycket och den försvagade konjunkturen utökades lärosätenas takbelopp tillfälligt 2010–2011 med 700 miljoner kronor per år. Samtidigt minskades takbeloppen tillfälligt 2011 med 110 miljoner kronor med anledning av studieavgiftsreformen. År 2012 upphörde den tillfälliga utökningen och för att dämpa effekterna av detta genomfördes inte en planerad tillfällig indragning om 330 miljoner kronor som tidigare aviserats med anledning av studieavgiftsreformen.

För perioden 2013–2015 utökas lärosätenas takbelopp med 300 miljoner kronor per år (prop. 2012/13:1) och med ytterligare 107 miljoner kronor per år för 2013–2014 (*Värändringsbudget för 2013*, prop. 2012/13:99).

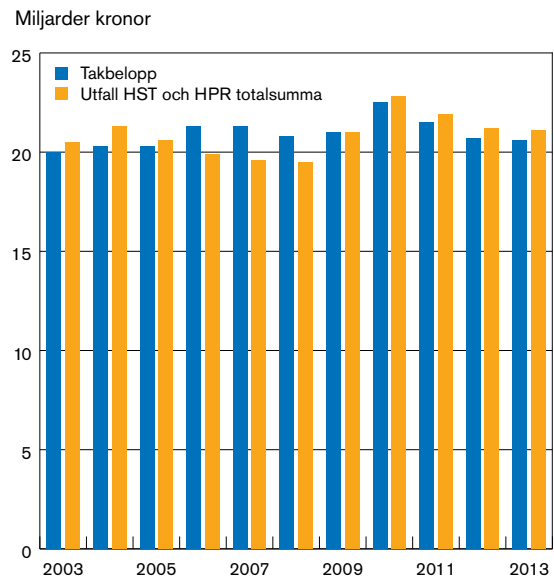
Samtidigt har en förändring genomförts som minskar utbildningsvolymen. Med anledning av studieavgiftsreformen minskade staten takbeloppen permanent med knappt 535 miljoner kronor från och med 2013 (se bl.a. prop. 2012/13:1, även anslaget för SLU minskades av samma anledning). Därtill genomfördes en indragning om 440 miljoner kronor för studenter som inte tar poäng, alltså en sammanlagd indragning om 975 miljoner kronor. Dessa medel återfördes dock till stor del till lärosätena i form av högre ersättningsbelopp per student. Det innebär att anslagen på totalnivå inte påverkades särskilt mycket, men eftersom ersättningen per student höjdes finansierar takbeloppen färre helårsstudenter från och med 2013. I realiteten blev det alltså ingen tillfällig utökning av takbeloppen 2013, utan snarare en permanent minskning.

Regeringen aviserade emellertid i *Värändringsbudget 2014* (prop. 2013:14:99) en kommande permanent utbyggnad som enligt regeringen ska gälla vissa lärarutbildningar och vårdutbildningar. Utbyggnaden påbörjas 2015 och när den är genomförd 2018 har lärosätenas takbelopp utökats permanent med cirka 1,4 miljarder kronor.

Utbildningsvolymen 3 procent över takbeloppet

År 2013 var de samlade takbeloppen 20,6 miljarder kronor. I ekonomiska termer motsvarar utfallet av helårsstudenter och helårsprestationer 21,1 miljarder kronor, det vill säga tre procent mer än takbeloppet. Även om antalet helårsstudenter minskade under 2013 var alltså det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen 2013 något större än lärosätenas samlade anslag gav utrymme för. Den samlade överproduktionen 2013 var 562 miljoner kronor och det motsvarar ungefär 7 700 helårsstudenter.

Vid 23 av de 34 lärosäten som omfattas av systemet med takbelopp var utbildningsvolymerna större än deras anslag (takbelopp) täcker. De lärosäten vars utbildningsvolym i

Figur 71. Takbelopp respektive ekonomiskt värde av helårsstudenter (HST) och helårsprestationer (HPR) 2003–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Skillnaden mellan takbelopp och ekonomiskt värde av HST och HPR förklaras till stor del av studenternas efterfrågan på utbildning. När efterfrågan är låg (2006–2008) utbildas färre studenter än takbeloppen kan finansiera. De senaste åren har efterfrågan på utbildning varit hög och flera lärosäten har utbildat fler studenter än respektive års takbelopp kan finansiera.

ekonomiska termer var betydligt större än deras takbelopp 2013 är Lunds universitet, Malmö högskola, Uppsala universitet, Karlstads universitet samt Stockholms universitet och Karolinska institutet. Av dessa lärosäten är det bara Lunds universitet och Karlstads universitet som har minskat studentvolymen under 2013.

Vid elva lärosäten var värdet av utbildningsvolymen lägre än deras takbelopp. I de flesta fallen var avvikelserna små, men det finns några undantag. Vid Kungl. Tekniska högskolan (KTH) har värdet av utbildningsvolymen minskat till stor del på grund av en förändring av höstterminen, så att den sträcker sig in i januari, liksom på andra lärosäten. Det betyder att prestationer som tidigare skulle ha registrerats i december 2013 nu kommer att registreras i januari 2014, vilket får en engångseffekt 2013 som påverkar värdet av utbildningsvolymen.

Blekinge tekniska högskola har enligt årsredovisningen redan påbörjat en konsolidering och anpassning av utbildningsutbudet mot en förväntad lägre utbildningsvolym, vilket påverkar utfallet. Takbeloppen för Dans- och cirkushögskolan och Konstfack höjdes 2013 med anledning av en överföring från Stockholms universitet och trots fler helårsstudenter uppnår inte det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen takbeloppen.

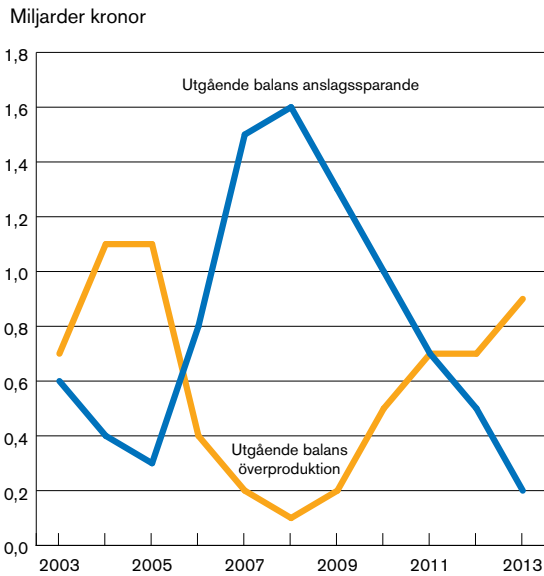
Den sparade överproduktionen ökar

Lärosätena har möjlighet att spara överproduktion och få ersättning för den senare år, dock maximalt 10 procent av takbeloppet. På samma sätt finns möjlighet för lärosätena att spara outnyttjat anslag och använda det senare år, så kallat anslagssparande. De senaste åren har lärosätena

Kvalitetsbaserad tilldelning

Med syfte att öka kvaliteten i den högre utbildningen fördelas från och med 2013 en del av resurserna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå på grundval av resultaten från UKÄ:s (tidigare Högskoleverkets) kvalitetsutvärderingar. Utbildningar som får det högsta omdömet innebär en ökad resurstilldelning för lärosätet. Förutom statliga lärosäten kan även Chalmers tekniska högskola, Högskolan i Jönköping, Ersta Sköndal högskola, Röda korsets högskola och Sophiahemmet högskola få del av den kvalitetsbaserade tilldelningen (prop. 2012/13:1 Utgiftsområde 16, s. 82).

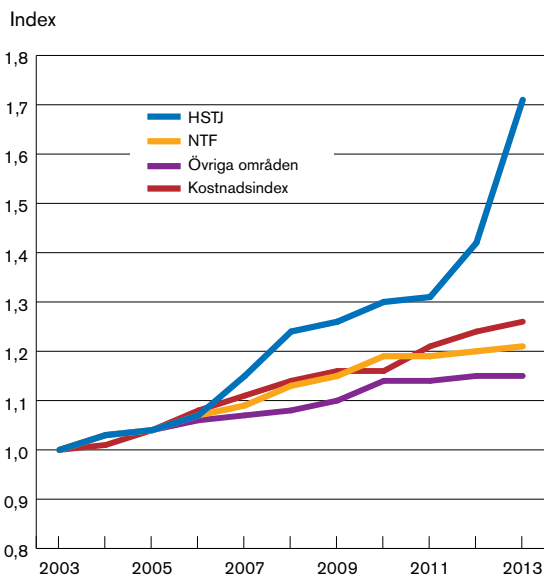
Tilldelningen för respektive lärosäte baseras på volymen studenter på de utvärderade utbildningar som fått det högsta omdömet, beräknat genom antalet examina på de utvärderade utbildningarna multiplicerat med den utvärderade utbildningens längd enligt examensordningen. Den kvalitetsbaserade tilldelningen var totalt 95 miljoner kronor 2013, 195 miljoner 2014 och kommer att vara knappt 300 miljoner kronor 2015 när systemet är fullt utbyggt, dvs. knappt 1,5 procent av anslaget. (Tabell 10 längst bak i rapporten visar fördelningen per lärosäte 2014, samt underlaget för fördelningen.)

Figur 72. Ackumulerat anslagssparande respektive överproduktion, miljarder kronor i 2013 års priser. Sedan 2011 är efterfrågan på utbildning högre än utbudet och lärosäten utbildar fler studenter än de kan få ersättning för. Då ökar den ackumulerade överproduktionen och anslagssparandet minskar.

sammantaget överproducerat och allt färre lärosäten har kvar något anslagssparande. Vid utgången av 2013 hade tio lärosäten sammanlagt 243 miljoner kronor i ackumulerat anslagssparande, varav Stockholms universitet och Mälardalens högskola tillsammans står för hälften.

Av de 34 lärosäten som har takbelopp finns ackumulerad överproduktion vid 24. Dessa lärosäten har tillsammans sparat överproduktion till ett värde av 867 miljoner kronor.

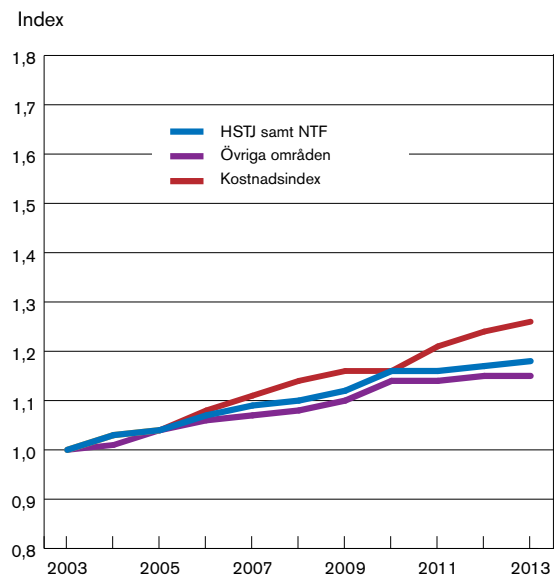
Figur 73a. Den relativa utvecklingen av ersättning för helårsstudenter och kostnadsindex (implicitprisindex för statlig konsumtion) sedan 2003. De senaste årens kvalitetsförstärkningar av ersättningsbeloppen för helårsstudenter inom HSTJ (humanistiskt, samhällsvetenskapligt, teologiskt och juridiskt utbildningsområde) har inneburit en kraftig höjning i förhållande till indexutvecklingen. För NTF (naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt utbildningsområde) och övriga områden har ersättningsbeloppen urholkats de senaste åren.

Sju lärosäten hade redan innan 2013 uppnått maximalt sparande och dessa genomförde sammanlagt utbildning för 230 miljoner kronor (motsvarande nära 3 200 helårsstudenter) under 2013 som de inte kan få ersättning för, varken nu eller senare. Lunds universitet, som står för merparten av detta, finansierar enligt årsredovisningen utbyggnad av vissa utbildningar med myndighetskaptal.

Varierande kompensation för kostnadsutvecklingen

Ersättningsbeloppen varierar mellan olika utbildningsområden (se faktaruta om resurstilldelningssystemet) och räknas årligen upp med en pris- och löneomräkning. Kostnadsutvecklingen i staten (mätt enligt indexet i tabell 1) har dock ofta varit högre än statens pris- och löneomräkning av anslagen. För att motverka urholkning av ersättningsbeloppen har staten i flera omgångar gjort så kallade kvalitetsförstärkningar, vilket innebär att ersättningsbeloppen har räknats upp utöver pris- och löneomräkningen. Dessa kvalitetsförstärkningar har i första hand gällt utbildningsområden med lägst ersättning, alltså humanistiskt, samhällsvetenskapligt, juridiskt och teologiskt (HSTJ), men även naturvetenskapligt, tekniskt och farmaceutiskt utbildningsområde (NTF). Därutöver har en engångsinsats genomförts 2003 som kraftigt höjde ersättningen för vård. År 2013 skedde ytterligare en förändring då ett nytt utbildningsområde skapades för den verksamhetsförlagda utbildningen inom lärarutbildning. Samtidigt sänktes ersättningen för utbildningsområdet utbildning.

Sedan 2003 har ersättningsbeloppen höjts fem gånger (2006, 2007, 2008, 2012 och 2013). Eftersom ersättningsbeloppen består av två delar har det betydelse hur kvalitetsförstärkningen sker. Nuvarande regering har valt att lägga

Figur 73b. Den relativa utvecklingen av ersättning för helårs prestationer och kostnadsindex (implicitprisindex för statlig konsumtion) sedan 2003. Eftersom de senaste årens kvalitetsförstärkningar endast lagts på ersättningsbeloppen för helårsstudenter har ersättningen för helårs prestationer urholkats jämfört med kostnadsutvecklingen. Utvecklingen för de olika delarna av ersättningsbeloppen skiljer sig således markant.

hela höjningen på ersättningen för helårsstudenter, alltså registrerade studenter. På så sätt får lärosätena del av hela höjningen även om studenterna inte tar sina poäng.

Ersättningsbeloppen för *helårsstudenter* inom HSTJ har sedan 2003 ökat med 70 procent medan indexet har ökat med 25 procent under samma period. Ersättningen för *helårsstudenter* inom NTF har ökat med drygt 20 procent, medan ersättningen för *helårsstudenter* inom övriga områden har ökat med 15 procent, alltså mindre än kostnadsutvecklingen.

Ersättningen för *helårsprestationer* inom samtliga utbildningsområden har ökat mindre än kostnadsutvecklingen sedan 2003. Ersättningsbeloppen för *helårsprestationer* inom HSTJ samt NTF har ökat med 18 procent. Ersättningen för *helårsprestationer* inom övriga utbildningsområden har ökat med 15 procent. En ovanligt hög pris- och löneomräkning av ersättningsbeloppen 2010 innebar en återhämtning, men därefter har ersättningsbeloppen för helårsprestationer inom samtliga utbildningsområden urholkats jämfört med kostnadsutvecklingen.

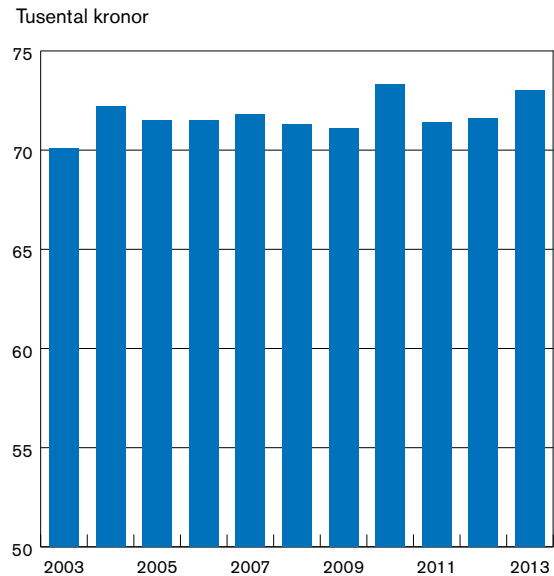
Genomsnittligt ersättningsbelopp per helårsstudent

Lärosätenas redovisning är inte upplagd så att det går att besvara frågan vad det kostar att utbilda en student. Däremot kan man beräkna det årliga genomsnittliga ersättningsbeloppet per student genom att utgå från lärosätenas anslagsredovisning. I årsredovisningarna redovisar lärosätena antalet helårsstudenter respektive helårsprestationer per utbildningsområde samt det totala belopp som dessa motsvarar. Med hjälp av uppgifterna kan man enkelt beräkna det genomsnittliga ersättningsbeloppet per helårsstudent (inklusive ersättningen för helårsprestationer). Exempelvis var antalet helårsstudenter 289 300 år 2013 och det ekonomiska värdet av dem och helårsprestationerna var 21 131 miljoner kronor. Det innebär att den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent var 73 000 kronor 2013.

Det genomsnittliga ersättningsbeloppet 2013 är högre än föregående år, vilket till stor del beror på en förhållandevis kraftig höjning av ersättningsbeloppen för humanistiskt, samhällsvetenskapligt, teologiskt och juridiskt utbildningsområde. Det finns också andra faktorer som påverkar det genomsnittliga ersättningsbeloppet, exempelvis utbildningens sammansättning och prestationsgraden. När antalet studenter ökar kraftigt, som 2009, ökar antalet helårsstudenter (hst) mer än antalet helårsprestationer (hpr) och genomsnittersättningen sjunker. På motsvarande sätt blir genomsnittersättningen högre året efter en snabb uppgång. Förklaringen till 2010 års ökning av genomsnittersättningen är en ovanligt hög pris- och löneomräkning av anslagen.

Teoretisk utbildningskapacitet 2003–2018

Vid utbyggnader av högskolan gör regeringen ofta schablonmässiga omräkningar av utökningen till antal "platser" eller helårsstudenter, men det finns inget mått på det totala antalet "platser" i högskolan. Men genom att räkna om anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå kan man beräkna storleken på den teoretiska utbildningskapaciteten, dvs. hur många helårsstudenter anslagen

Figur 74. Genomsnittlig ersättning per helårsstudent för takbeloppsfinansierade studenter 2003–2013, tusental kronor i 2013 års priser. Observera att y-axeln börjar på 50 000 kronor. Genomsnittersättningen steg till 73 000 per helårsstudent 2013 efter att ha varierat omkring 71 500 kronor under flera år. Det höga beloppet 2010 förklaras av en ovanligt hög pris- och löneomräkning av anslagen.

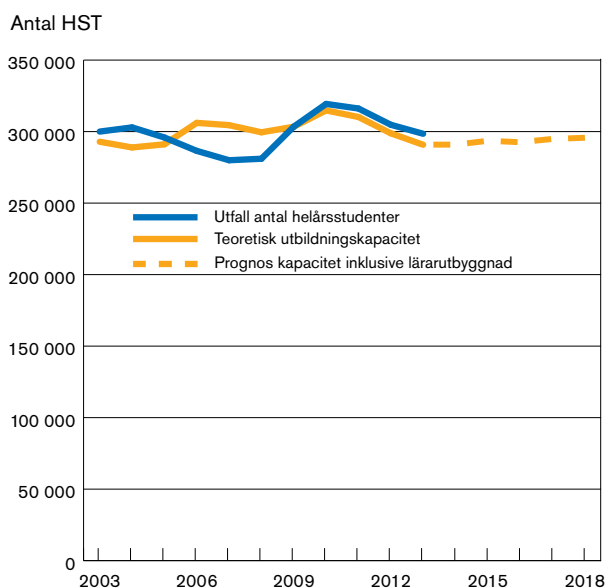
teoretiskt räcker till att finansiera årligen. Detta har UKÄ gjort för den senaste tioårsperioden och beräkningen beskrivs ingående i *Hur många "platser" finns det i högskolan?* Statistisk analys 2013/13, UKÄ. Beräkningen utgår från den årliga genomsnittersättningen per helårsstudent, baserad på det faktiska utfallet av helårsstudenter och helårsprestationer respektive år.

Genomsnittersättningen används sedan för att räkna om takbeloppen till helårsstudenter, det som vi kallar den teoretiska utbildningskapaciteten. Systemet kan användas för de lärosäten som finansieras av takbelopp, vars utbildningsvolym motsvarar 97 procent av det totala antalet helårsstudenter. För övriga lärosäten antar vi att den teoretiska utbildningskapaciteten är densamma som det faktiska antalet helårsstudenter.

Den teoretiska utbildningskapaciteten vid lärosäten med takbelopp var 281 600 helårsstudenter 2013. Till det kommer 9 200 helårsstudenter vid övriga lärosäten och sammanlagt var alltså den teoretiska utbildningskapaciteten 290 800 helårsstudenter, vilket är 8 000 färre än 2012.

I ett tidigare avsnitt har vi beskrivit de tillfälliga utökningarna av lärosätenas takbelopp. Omräknat till "platser", eller helårsstudenter, motsvarar utökningen på 300 miljoner kronor 2013–2015 enligt regeringens schablonberäkning 4 200 helårsstudenter per år (prop. 2012/13:1). Den ytterligare utökningen på 107 miljoner kronor för 2013–2014 motsvarar med samma schablonberäkning ungefär 1 500 helårsstudenter per år.

Trots dessa tillfälliga utökningar minskade alltså den teoretiska utbildningskapaciteten 2013. Det beror på den samtidiga indragning om totalt 975 miljoner kronor som genomfördes dels med anledning av studieavgiftsreformen, dels för studenter som inte tar poäng. Om vi använ-

Figur 75. Faktiskt antal anslagsfinansierade helårsstudenter respektive teoretisk utbildningskapacitet 2003–2013, samt prognos för utbildningskapaciteten 2014–2018. 2006–2008 fanns ledig kapacitet i högskolan då antalet helårsstudenter var betydligt mindre än den teoretiska utbildningskapaciteten. Sedan 2009 är antalet helårsstudenter större än vad utbildningskapaciteten täcker. 2014 är kapaciteten oförändrad, men därefter sker en successiv utbyggnad av kapaciteten. År 2018 beräknas den teoretiska utbildningskapaciteten vara 295 600 helårsstudenter, alltså 4 900 fler än 2013.

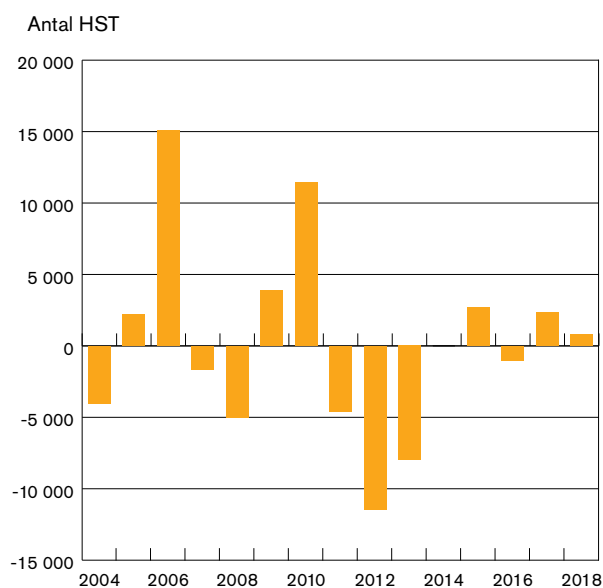
der ovanstående schablonberäkning för att räkna om in- dragningen motsvarar 975 miljoner kronor ungefär 13 600 helårsstudenter. Detta förklarar varför den teoretiska utbildningskapaciteten minskade med 8 000 helårsstudenter 2013, från 298 800 till 290 800.

Enligt prognosen kommer den teoretiska utbildningskapaciteten 2014 att vara kvar på samma nivå som 2013, men sedan ökar kapaciteten igen genom den utbyggnad som är tänkt att påbörjas 2015. Utbyggnaden sker successivt och när den är klar 2018 har lärosätenas takbelopp utökats med cirka 1,4 miljarder kronor, vilket enligt regeringen motsvarar 10 560 helårsstudenter. Eftersom nu gällande tillfälliga utbyggnader om sammanlagt 5 700 helårsstudenter upphör från och med 2016 innebär det att den teoretiska utbildningskapaciteten 2018 kommer att vara cirka 295 600, dvs. 4 900 fler helårsstudenter än 2013.

En svårplanerad verksamhet

Förändringarna i utbildningskapacitet påverkas också delvis av utbildningsvolymens sammansättning, något som lärosätena till stor del själva råder över. Ju större andel ”dyra” utbildningar, desto färre helårsstudenter. Detsamma gäller också prestationsgraden – ju högre prestationsgrad, desto färre helårsstudenter räcker takbeloppen till att finansiera. Men det som påverkar mest är statens förändringar av takbeloppen. Figur 12 sammanfattar förändringarna i den teoretiska utbildningskapaciteten 2003–2013 samt de förändringar som är kända 2014–2018.

År 2004 minskade kapaciteten med anledning av en tillfällig omfördelning av medel till forskning, men dessa återfördes 2005–2006. Även 2008 minskade kapaciteten efter-

Figur 76. Förändringar i den teoretiska utbildningskapaciteten (takbelopp omräknat till helårsstudenter) 2003–2013, samt prognos 2014–2018 utifrån kända förutsättningar.

som det årets kvalitetsförstärkning finansierades av en volymmässig besparing på takbeloppen. I figuren framgår tydligt en permanent utbyggnad av högskolan 2006, samt den tillfälliga utbyggnaden 2010–2011. Att kapaciteten minskade 2011 förklaras dels av den tillfälliga anslagsminskningen med anledning av studieavgiftsreformen, dels av en eftersläpning av registrering av helårsprestationer som uppstår när utbildningsvolymen ökar snabbt. Kapacitetsminskningen 2012 beror huvudsakligen på att den tillfälliga ökningen upphörde och 2013 genomfördes volymmässiga förändringar av takbeloppen som ytterligare minskade kapaciteten.

År 2015 beräknas kapaciteten öka med anledning av den aviserade utbyggnaden som är tänkt för vissa lärar- och vårdutbildningar, men minskar lite igen 2016 när den sista av nu gällande tillfälliga utökningar upphör. Därefter ökar kapaciteten i takt med att den aviserade utbyggnaden fullföljs. När den planerade utbyggnaden är fullt genomförd 2018 kommer den teoretiska utbildningskapaciteten att utgöra fler helårsstudenter än 2013 men färre än 2009, alltså innan de tillfälliga utbyggnaderna påbörjades.

Lärosätena har alltså under flera år anpassat sig till förändrade ekonomiska förutsättningar och enligt deras årsredovisningar har många av dem under 2012 och 2013 genomlyst sitt utbildningsutbud med syftet att minska utbildningsvolymen. Se också *Lärosätena har anpassat sig till lägre utbildningsvolym*, statistisk analys 2014/3, UKÄ. Regeringens aviserade utbyggnad av vissa lärarutbildningar och vårdutbildningar betyder att många lärosäten nu förväntas börja skala upp delar av verksamheten igen.

På lärosätetsnivå kan det ha varit ännu större svängningar. Exempelvis motsvarade den tillfälliga utbyggnaden 2010–2011 på några lärosäten mer än 10 procent av deras takbelopp. Förutom ovan beskrivna förändringar har regeringen också genomfört omfördelningar mellan lärosäten. Det innebär att svängningarna på lärosätetsnivå kan vara stora från ett år till ett annat. Sammant-

get genomgår alltså lärosätena sedan flera år en period då förutsättningarna ändras och utbildningsvolymen förväntas öka eller minska snabbt, ofta med kort varsel. Det gör verksamheten svårplanerad.

Intäkter i den studieavgiftsfinansierade verksamheten

Utöver den anslagsfinansierade utbildningen håller lärosätena på att bygga upp den studieavgiftsfinansierade verksamheten, men än så länge handlar det om små volymer. 2013 var lärosätenas intäkter från denna verksamhet 301 miljoner kronor, vilket är 83 miljoner mer än 2012. Högst intäkter av studieavgifter hade Lunds universitet med 49 miljoner kronor, följt av Kungl. Tekniska högskolan (KTH) med 46 miljoner och Chalmers tekniska högskola med 37 miljoner kronor.

Som vi tidigare beskrivit har staten minskat lärosätenas anslag med anledning av studieavgiftsreformen, 2013 fick reformen fullt genomslag och anslagen minskades permanent med 539 miljoner kronor. Även om intäkterna ökar stadigt är det än så länge en bit kvar tills den studieavgiftsfinansierade verksamheten uppnått samma nivå som anslagsminskningen, 2013 var andelen 56 procent. Men det är stora variationer på lärosätetsnivå (se tabell 2 i statistisk analys 2014/3). Störst anslagsminskning (- 105 miljoner kronor) fick KTH och där kompenserade studieavgifterna bara drygt hälften av minskningen. Andra lärosäten med förhållandevis stora anslagsminskningar var Chalmers tekniska högskola (- 61 miljoner kronor) och Lunds universitet (-41 miljoner kronor). För Chalmers motsvarade intäkterna 60 procent av minskningen, medan intäkterna vid Lunds universitet redan är större än anslagsminskningen.

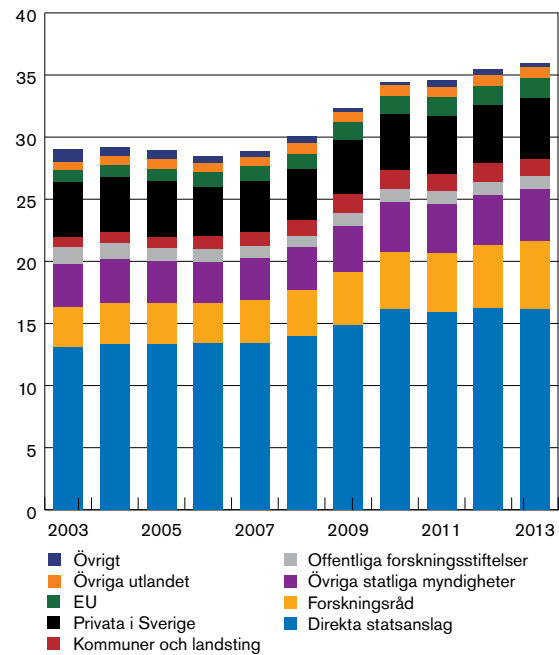
Det finns stor spännvidd i hur den studieavgiftsfinansierade verksamheten har utvecklats i förhållande till respektive lärosätets anslagsminskning. Karolinska institutet var ett av de lärosäten som fick förhållandevis liten anslagsminskning (3,9 miljoner kronor) och där var intäkterna 9,3 miljoner 2013, alltså betydligt mer än dubbelt så stor som anslagsminskningen. Motsatt utveckling finns vid Luleå tekniska universitet där anslagsminskningen var 7,2 miljoner kronor, medan intäkterna än så länge bara nått upp i en dryg tiondel av beloppet.

FORSKNINGSFINANSIERING

Under de tio senaste åren har lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå ökat med sju miljarder kronor i fasta priser, vilket motsvarar 24 procent. Den största delen av ökningen är en effekt av de satsningar som regeringen presenterade i forskningspropositionen för perioden 2009–2012 (prop. 2008/09:50). Enligt den senaste forskningspropositionen (prop. 2012/13:30) kommer ökningen att fortsätta även de kommande åren.

Forskning och utbildning på forskarnivå finansieras med statliga anslag samt med bidrags- och avgiftsintäkter från externa finansierare. Det är riksdagen som fattar beslut om principerna för tilldelning av statliga resurser till

Miljarder kronor

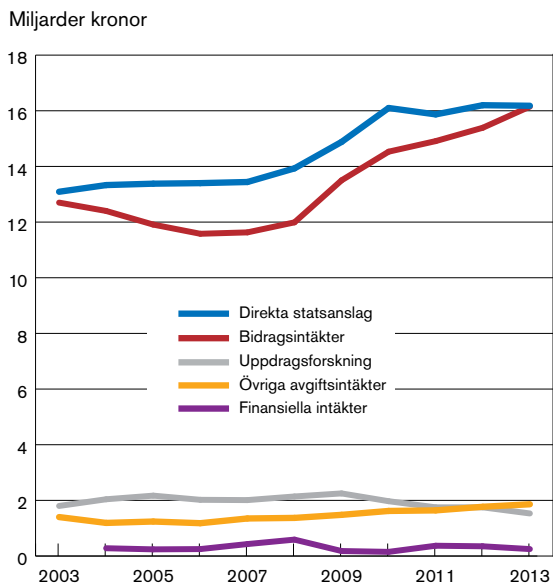

Figur 77. Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå 2003–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Direkta statsanslag inkluderar här även ersättning för klinisk forskning, s.k. ALF-medel och bidrag utbetalade via Kammarkollegiet. De senaste årens ökning av forskningsresurserna förklaras till stor del av ökade forskningsmedel från staten.

forskning och utbildning på forskarnivå samt hur stora de årliga anslagen till universitet och högskolor ska vara. En del av de direkta statsanslagen omfördelas utifrån två kvalitetskriterier: andelen externa forskningsmedel och antalet vetenskapliga publiceringar och citeringar. År 2013 utgjorde den omfördelningen 10 procent av lärosätenas samlade anslag till forskning och utbildning på forskarnivå, men från och med 2014 omfattar omfördelningen 20 procent av det totala forskningsanslaget. Utöver direkta statsanslag kanaliseras staten forskningsmedel via forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter. Det är alltså medel som också bygger på politiska beslut men som ansöks om i konkurrens. Andra externa finansierare av forskning och utbildning på forskarnivå är de stiftelser som bildats i mitten av 1990-talet av de avvecklade löntagarfonderna, s.k. offentliga forskningsstiftelser, kommuner och landsting samt EU. Den privata sektorn i Sverige finansierar en betydande del, 14 procent, av forskningen vid universitet och högskolor. Stiftelser och organisationer utan vinstsyfte står för den absolut största delen av den privata finansieringen. En mer detaljerad beskrivning av forskningsmedlen från de olika finansierarna redogörs för i de följande avsnitten.

Det är stora skillnader mellan lärosätena när det gäller storleken, sammansättningen och utvecklingen av forskningsresurserna. En mer detaljerad redovisning på lärosätetsnivå återfinns i UKÄ:s rapport *Forskningsresurser i högskolan* (Rapport 2013:7).

Figur 78. Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå fördelade på olika intäkts typer 2003–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Direkta statsanslag inkluderar här även ersättning för klinisk forskning, s.k. ALF-medel och anslag som fördelats via Kammarkollegiet. Figuren visar att ökningen av direkta statsanslag var koncentrerad till 2008–2010 medan ökningen av forskningsbidrag har fortsatt även perioden efter. År 2013 var första gången då bidragsintäkterna låg på samma nivå som intäkterna av direkta statsanslag. Relativt sett har även övriga avgiftsintäkter ökat ganska mycket under perioden 2008–2013 men de utgör fortfarande bara 5 procent av de totala forskningsintäkterna.

Ökningen i lägre takt än tidigare

År 2013 uppgick lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå till 36 miljarder kronor. Jämfört med 2012 är det en ökning med 1,1 miljarder kronor, motsvarande 3 procent. Omräknat till fasta priser är ökningen 511 miljoner kronor, motsvarande 1,4 procent. Jämför vi med den genomsnittliga årliga ökningen av forskningsintäkterna 2008–2010, som var sex procent, är det en viss

nedgång i ökningen. Med andra ord innebär det att ökningen av forskningsintäkterna som skett sedan 2008 fortsatte under 2013 men i lägre takt.

Sett till olika typer av intäkter låg intäkter av direkta statsanslag 2013 på ungefär samma nivå som föregående år. Avgifts- och bidragsintäkter ökade med fem procent vardera och intäkterna av uppdragsforskning minskade med 12 procent 2013. Ökningen av de direkta statsanslagen var koncentrerade till 2008–2010 medan ökningen av forskningsbidrag har fortsatt även perioden efter (figur 14). År 2013 var första gången då bidragsintäkterna låg på samma nivå som intäkterna av direkta statsanslag. Relativt sett har även övriga avgiftsintäkter ökat ganska mycket under perioden 2008–2013 men de utgör fortfarande bara 5 procent av de totala forskningsintäkterna.

Även om de totala forskningsintäkterna ökade mellan 2012 och 2013 har ökningen inte kommit alla lärosäten tillgodo. Vid cirka en tredjedel av lärosätena har intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå minskat. I de flesta fall har minskningen varit relativt liten – mindre än fem procent jämfört med 2012.

Intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå är i stor utsträckning koncentrerade till ett fåtal lärosäten. Nästan hälften, 48 procent, av alla forskningsintäkter 2013 gick till fyra lärosäten: Göteborgs universitet, Lunds universitet, Karolinska institutet och Uppsala universitet.

Stor andel offentlig finansiering

Staten är den största finansören av forskningen vid universitet och högskolor. De direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till 16,2 miljarder kronor 2013. Den största delen av de direkta statsanslagen var ramanslag som uppgick till 14,4 miljarder kronor. Övriga anslag stod för 1,6 miljarder kronor varav 99 procent var ersättning för klinisk forskning, s.k. ALF-medel. Där

Finansiär	2012	2013	Förändring 2012–2013		Andel (procent) av total finansiering 2013
			Mnkr	Procent	
Statliga	25 372	25 769	397	2	72
Direkta statsanslag	16 202	16 179	- 23	0	45
Forskningsråd	5 077	5 439	363	7	15
Vinnova och Energimyndigheten	1 338	1 458	120	9	4
Övriga myndigheter inkl. universitet och högskolor	2 754	2 692	- 62	- 2	7
Övriga offentliga	2 492	2 422	- 70	- 3	7
Kommuner och landsting	1 460	1 341	- 119	- 8	4
Offentliga forskningsstiftelser	1 032	1 081	49	5	3
Privata i Sverige	4 742	4 937	195	4	14
Företag	1 397	1 347	- 50	- 4	4
Organisationer utan vinstsyfte	3 345	3 590	245	7	10
EU	1 522	1 635	114	7	5
Övriga utlandet	866	830	- 36	- 4	2
Övriga inkl. finansiella intäkter	473	385	- 88	- 19	1
Totalt	35 467	35 978	512	1	100

Tabell 31. Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå 2012 och 2013, uppdelade på finansiär, miljoner kronor i 2013 års priser. Direkta statsanslag inkluderar här även ersättning för klinisk forskning, s.k. ALF-medel och anslag som fördelats via Kammarkollegiet.

	Förändring 2012–2013				
	2011	2012	2013	Mnkr	Procent
Vetenskapsrådet	3 647	3 880	4 147	266	7
Organisationer utan vinstsyfte i Sverige	1 639	1 710	1 712	2	0
EU:s ramprogram exkl. ERC	998	912	961	49	5
Vinnova	978	888	903	15	2
Formas	727	758	845	88	12
Wallenbergstiftelser	518	523	715	192	37
Företag i Sverige	623	645	646	0	0
Övriga statliga myndigheter	635	769	645	-124	-16
Energimyndigheten	465	451	555	104	23
SSF	471	497	539	42	9
Statliga universitet och högskolor	409	413	468	56	14
Kommuner och landsting	414	454	456	3	1
Forte	419	439	447	8	2
Cancerfonden	358	342	385	43	13
Organisationer utan vinstsyfte i utlandet	401	437	382	-55	-13
EU, ej ramprogram	363	341	354	13	4
EU:s ERC	139	264	315	51	19
Stiftelser förvaldade av lärosäte	228	263	239	-25	-9
Sida/SAREC	282	267	233	-34	-13
Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond	196	206	220	13	7
KK-stiftelsen	218	208	216	8	4
Östersjöstiftelsen	184	189	179	-10	-5
Företag i utlandet	128	99	118	19	19
Hjärt-Lungfonden	103	100	117	17	17
Mistra	90	103	113	11	10
Rymdstyrelsen	58	66	79	13	20
Länsstyrelser	42	39	44	6	14
Försvarsmyndigheter	52	49	44	-5	-10
Arbetsförmedlingen	39	49	42	-7	-15
National Institutes of Health	48	49	39	-10	-21
Enskilda utbildningsanordnare	42	29	33	5	16
Stint	25	24	24	1	3
Vårdalstiftelsen	27	11	10	-0	-1
National Science Foundation	1	2	3	1	60
Framtidens kultur	1	1	-1	-2	-185
Övrigt	-62	-81	-75	6	-7
Totalsumma	14 906	15 393	16 153	760	5

Tabell 32. Lärosätenas intäkter av forskningsbidrag 2011, 2012 och 2013, uppdelade på finansiär, miljoner kronor i 2013 års priser. Posten övrigt påverkas av att Göteborgs universitet gör periodiseringar av inkomster enbart i denna post, som därmed blir negativ.

utöver kanaliserade staten 9,6 miljarder kronor via olika forskningsfinansierande myndigheter, vilket innebär att 72 procent av de totala forskningsintäkterna utgjordes av statliga medel. Lägger man till medel från offentliga forskningsstiftelser samt kommuner och landsting blir de offentliga medlens andel 79 procent. Även EU kan i viss mening betraktas som en offentlig finansiär, och inkluderas EU-medel är andelen offentlig finansiering 83 procent (tabell 32).

De statliga medlens andel har ökat med tiden. Under perioden 1997–2006 låg denna andel på ungefär samma nivå (67–68 procent) men sedan 2008 har andelen ökat till 72 procent.

Ökade externa medel 2013

Lärosätenas forskningsintäkter från externa finansiärer ökade från 19 till 19,7 miljarder kronor mellan 2012 och 2013 medan de direkta statsanslagen låg kvar på samma nivå som 2012. Med andra ord bestod hela intäktsökningen

under 2013 av externa forskningsmedel (tabell 6). Intäktsökningen utgörs till 78 procent av en ökning av de statliga medlen. Intäkter från forskningsråd, Vinnova och Energimyndigheten ökade med nästan en halv miljard kronor i fasta priser. En stor ökning av intäkterna kom också från organisationer utan vinstsyfte i Sverige och från EU. Sammantaget utgjorde externa medel (exklusive finansiella intäkter) 55 procent av lärosätenas totala intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå 2013.

Fortsatt ökning av forskningsbidragen 2013

Den största delen av lärosätenas externa medel är forskningsbidrag från olika finansiärer. Lärosätenas bidragsintäkter för forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till 16,2 miljarder kronor 2013 och utgjorde 82 procent av den externa finansieringen. Det motsvarar 45 procent av de totala forskningsintäkterna i högskolan, alltså samma andel som de direkta statsanslagen.

Drygt hälften av forskningsbidragen, 8,5 miljarder, kommer från staten. De största statliga bidragsgivarna är Vetenskapsrådet, Vinnova och Formas. Den enskilt största statliga bidragsfinansiären är Vetenskapsrådet. År 2013 utgjorde intäkterna från Vetenskapsrådet (4,1 miljarder kronor) cirka hälften av all statlig bidragsfinansiering vid lärosätena.

Jämfört med föregående år har forskningsbidragen ökat med 760 miljoner kronor, motsvarande 5 procent. Ökningen 2013 utgörs främst av bidragsintäkter från Vetenskapsrådet vilka ökat med 266 miljoner kronor, motsvarande 7 procent, och intäkter från Wallenbergstiftelserna som har ökat med 192 miljoner kronor, motsvarande 37 procent.

En fjärdedel av forskningsbidragen kommer från den privata sektorn

Även om staten är den största finansiären är den privata sektorn i Sverige, dvs. företag och organisationer utan vinstsyfte i Sverige, en betydande forskningsfinansiär. Intäkter från dessa finansiärer står för en fjärdedel av lärosätenas bidragsintäkter för forskning, och för 14 procent av all forskningsfinansiering vid universitet och högskolor.

Bidragen från den privata sektorn uppgick till drygt 4 miljarder kronor 2013. Jämfört med föregående år är det en ökning med 250 miljoner kronor i fasta priser, motsvarande 6 procent, vilket är en dubbelt så stor ökning som under föregående år.

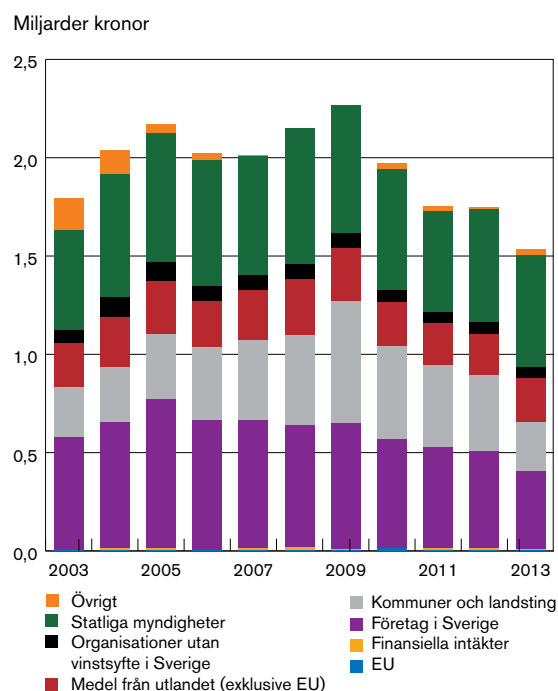
Relativt sett är också ökningen 2013 större än ökningen av bidrag från den offentliga sektorn. Intäkterna ökade från de flesta privata finansiärskategorierna, i särklass mest från Wallenbergstiftelserna (nästan 200 miljoner kronor motsvarande 37 procent). Lärosätenas bidragsintäkter från privata forskningsfinansiärer har ökat under varje år sedan 2007 vilket är en mycket positiv utveckling med tanke på att dessa intäkter minskade med 22 procent 2002–2006.

Bland de privata finansiärerna är den enskilt största bidragsgivaren Wallenbergstiftelserna som 2013 stod för 18 procent av all privat bidragsfinansiering vid universitet och högskolor. Andra större enskilda finansiärer är Cancerfonden och Riksbankens Jubileumsfond. Cirka 16 procent av den privata bidragsfinansieringen kommer från företag i Sverige. Vid sidan av bidrag för forskning beställer företag förhållandevis mycket uppdragsforskning från lärosätena, vilket redogörs för i nästa avsnitt.

Stor nedgång i uppdragsforskningen

Uppdragsforskning är forskning där en extern beställare bestämmer forskningsinriktning och rätten till resultatet regleras i avtal. Uppdragsforskning kan till exempel utgöras av forskning som en forskargrupp utför på uppdrag av en myndighet som vill ha en viss fråga belyst eller ett företag som vill ha en metod eller produkt utvecklad.

År 2013 hade 30 lärosäten intäkter från uppdragsforskning och det totala beloppet uppgick till 1,5 miljarder kronor. Intäkterna från uppdragsforskning utgjorde cirka 5 procent av de totala forskningsintäkterna vid lärosätena. År 2013 kom en dryg tredjedel av uppdragsintäkterna från statliga myndigheter och en fjärdedel från företag. Även

Figur 79. Lärosätenas intäkter från uppdragsforskning, fördelat på olika finansiärskategorier 2003–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. De minskade intäkterna från uppdragsforskning de senaste åren beror till stor del på minskade intäkter från svenska företag samt kommuner och landsting.

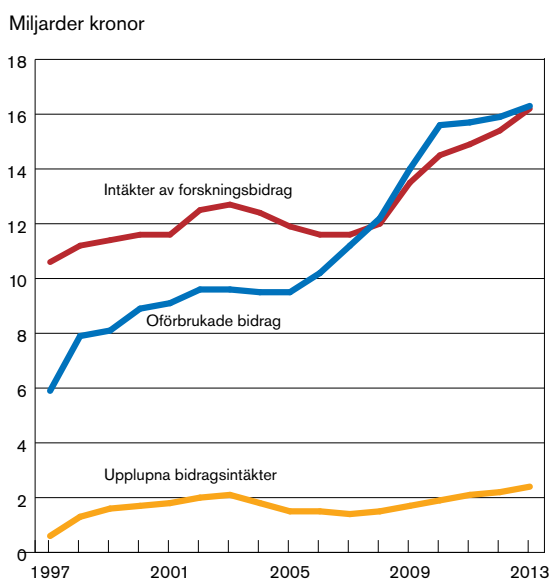
kommuner och landsting är en betydande uppdragsgivare (16 procent av de totala intäkterna från uppdragsforskning).

Sedan föregående år minskade intäkterna med 216 miljoner kronor i fasta priser vilket motsvarar tolv procent. Nästan hela minskningen under 2013 utgörs av minskade uppdragsintäkter från kommuner och landsting och från företag i Sverige. Drygt hälften av det senaste årets minskning utgörs av minskad uppdragsforskning vid Karolinska institutet vilket beror på att ett uppdrag från Stockholms läns landsting avslutades. Minskningen har varit stor även vid Uppsala universitet. Men vid en handfull lärosätena har intäkterna från uppdragsforskning ökat, dock marginellt, förutom vid Göteborgs universitet och Sveriges lantbruksuniversitet där intäkterna ökat relativt mycket.

Sedan 2009, då intäkterna från uppdragsforskning var som högst, har intäkterna minskat varje år, med sammanlagt drygt 600 miljoner kronor, motsvarande 30 procent. Minskningen 2010–2011 kan delvis förklaras av att slopandet av högskolemomsen 2009 kan ha påverkat om lärosätena klassificerar intäkterna som bidrags- eller uppdragsintäkter. Vid majoriteten av lärosätena som bedriver uppdragsforskning har uppdragsintäkterna minskat sedan 2009. Och vid de övriga har ökningen varit bara marginell.

Ökningen av oförbrukade bidrag har stannat av

Som redan tidigare beskrivits i detta kapitel bokförs inbetalda bidrag från externa finansiärer som intäkter i takt med att de förbrukas, dvs. när kostnader uppstår. Det betyder att oförbrukade bidrag redovisas separat i balansräkningen och inte ingår i de ovan redovisade externa bidragsintäkterna. De oförbrukade bidragen utgör finan-

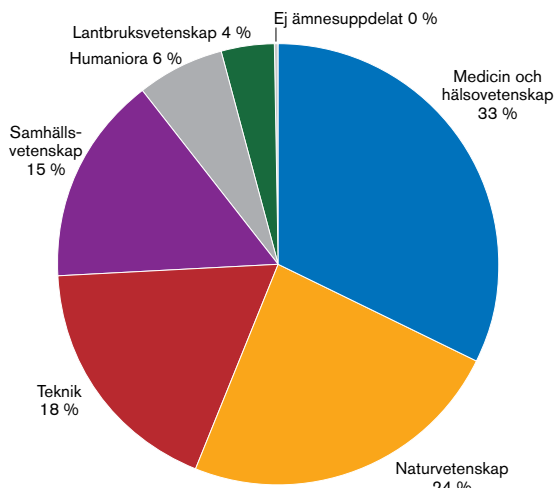

Figur 80. Lärosätenas intäkter av forskningsbidrag samt oförbrukade bidrag och upplupna bidrag 1997–2013, miljarder kronor i 2013 års priser. Oförbrukade och upplupna bidrag gäller här både utbildning på grundnivå och avancerad nivå och forskning. Men andelen som hänför sig till utbildning är mycket liten, 4–5 procent av totala oförbrukade respektive upplupna bidrag 2013.

siärernas fordran på lärosätena och ska finansiera forskning och utbildning på forskarnivå under kommande år. Att det finns oförbrukade bidrag av en viss omfattning är naturligt. Den bidragsfinansierade forskningen är styrd av i vilken utsträckning projekten får finansiering och det tar tid att komma igång med verksamheten när ett bidrag blivit beviljat. Ökar de inbetalda bidragen är det rimligt att de oförbrukade bidragen också ökar, men på sikt borde det leda till en större verksamhet.

År 2013 ökade de oförbrukade forskningsbidragen med drygt 350 miljoner kronor i fasta priser, motsvarande 2 procent, och uppgick till 16,3 miljarder kronor. Ökningen är något större än den under de två senaste åren men betydligt mindre än ökningen under perioden 2006–2010 då oförbrukade bidrag ökade med i snitt 10 procent varje år (figur 16). Den periodens ökning berodde både på att de inbetalda bidragen ökade mycket och att lärosätena successivt övergick till en ny redovisningsmodell för indirekta kostnader (den s.k. SUHF-modellen).

Det händer också att lärosätena påbörjar avtalad forskning innan finansören hunnit betala in bidraget. Dessa kostnader redovisas som upplupna bidrag och utgör lärosätens fordran på finansörerna, alltså motsatsen till oförbrukade bidrag. För att kunna bedöma lärosätens totala skuld till finansörerna tar man hänsyn till både oförbrukade och upplupna bidrag. År 2013 uppgick lärosätens upplupna bidragsintäkter till drygt 2 miljarder kronor.

Figur 81. Lärosätenas intäkter för FoU fördelade på olika forskningsämne. Källa: SCB. Eftersom SCB redovisar FoU justeras även uppgifterna, bl.a. för utbildningsmomentet i utbildning på forskarnivå, så att de följer definitionerna i OECD:s Frascatimanual (se vidare i *Forskning och utveckling inom universitets- och högskolesektorn 2011 UF 13 SM 1201*). Därför är de FoU-utgifter som SCB redovisar något lägre än de uppgifter om lärosätens intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå som UKÄ redovisar.

Detta innebär att nettot för oförbrukade bidrag (oförbrukade minus upplupna bidrag) var 14 miljarder kronor. Upplupna bidrag har legat på förhållandevis stabil nivå under lång tid, med en liten ökning de senaste åren. Detta innebär att lärosätens sammanlagda skuld till forskningsfinansierarna (nettot) har ökat under hela perioden, men stannat av de senaste åren.

Mycket forskningsresurser till medicin

Både UKÄ och SCB samlar in uppgifter om intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Som har nämnts tidigare i detta kapitel hänger storleken och utvecklingen av forskningsresurserna ihop med hur stor och bred forskningsverksamheten är vid ett visst lärosäte. Därför är det också intressant att se hur forskningsmedel fördelas mellan olika områden. Till skillnad från UKÄ:s statistik redovisas i SCB:s undersökning om forskningsverksamheten vid universitet och högskolor uppgifter fördelade på bl.a. forskningsämne.

I sin senaste undersökning från 2011 har SCB samlat in uppgifter enligt den nya standarden för svensk indelning av forskningsämnena. Enligt denna indelning fick medicin och hälsovetenskap 9,6 miljarder kronor till forskning och utbildning på forskarnivå. Detta utgjorde cirka en tredjedel av lärosätens totala forskningsintäkter. Andra forskningsämnena som fick stora andelar av sektorns totala forskningsintäkter var naturvetenskap och teknik (figur 81).